

5. Стародубець Г.М. Українське повстанське заплілля (друга пол. 1943 - поч. 1946 років). - Монографія. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – С. 407.
6. Федик І. Галичина в контексті інформаційних воєн ХХ-ХХІ століть / І. Федик. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://vgolos.com.ua/blogs/galychyna_v_konteksti_informatsiynyh_v_oien_hhhi_stolit_160374.html.

УДК 347.772.3

Яворська О. С.

д.ю.н., професор, завідувач кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

ІТ-ПРАВО: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ЗАСАДИ

Поняття ІТ-право, Інтернет-право раніше з'явилися в практичному обороті, ніж на законодавчому чи доктринальному рівні. Саме прагматичні потреби створили уявлення про ІТ-право як право цифрового середовища. Це поняття пов'язують насамперед з правовим регулюванням створення, використання та захисту комп'ютерних програм, правовим режимом веб-сайтів, доменних імен, охороною авторських, суміжних, патентних прав у цифровому середовищі тощо.

Грамотично поняття «ІТ-право», «інформаційне право» співпадають, адже йдеться про право інформаційних технологій. Але на сьогодні змістовне наповнення цих понять – різне. Якщо інформаційне право асоціативно сприймається у поєднанні з адміністративним правом як правом публічним (що є явно застарілим підходом), то ІТ-право асоціюється з регулюванням приватноправових відносин у цифровому середовищі – право приватне. Специфіка розуміння ІТ-права зумовлена якраз специфікою функціонування, прояву суспільних відносин у цифровому середовищі.

У світовій практиці вироблені та впроваджуються системні підходи, принципи регулювання відносин у цьому середовищі. Йдеться про різні соціальні регулятори: звичаї, морально-етичні норми, правові норми. Прийнято низку міжнародних правових актів: Типовий закон про електронну торгівлю Комісії ООН з права міжнародної торгівлі від 16 грудня 1996 року; Типовий закон про електронні підписи Комісії ООН з права міжнародної торгівлі від 5 липня 2001 року; Конвенція ООН про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах від 23 листопада 2005 року; низка Директив Європейського парламенту та Ради ЄС: Про захист прав споживачів в дистанційних контрактах від 20 травня 1997 року; Про систему електронних підписів, що застосовується в межах Співтовариства від 13 грудня 1999 року; Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію) від 8 червня 2000 року та низка інших. Саме для цих

актів характерним є прагнення до уніфікації національних режимів правового регулювання з урахуванням наднаціонального, транскордонного характеру цифрового середовища.

Активізувався процес прийняття нормативних актів, що спрямовані на урегулювання специфічних відносин виключно у цифровому середовищі і в Україні. Це, насамперед, закони, що урегульовують: електронний документообіг; визначають правову природу електронних документів; електронні підписи як обов'язкові реквізити будь-якого електронного документа; відносини у сфері електронної комерції; обіг електронних грошей та електронні розрахунки тощо. Саме ці акти започатковують формування специфічної галузі законодавства – права інформаційних технологій або ІТ-права.

Якщо Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про електронну комерцію», низка підзаконних актів, прийнятих у розвиток їх положень, (наприклад: Порядок засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу; Положення про електронні гроші в Україні та низка інших) мають пряме відношення до цифрового середовища та призначені виключно для регулювання відповідних відносин у ньому, то інші акти застосовуються з урахуванням особливостей функціонування відносин у цифровому середовищі. Зокрема, Закон «Про захист прав споживачів» підлягає застосуванню і до відносин за участю споживача у сфері електронної комерції. Закон «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», регулюючи відповідну сферу суспільних відносин, водночас застосовується і до відносин у цифровому середовищі з використанням електронних платіжних засобів. Закон «Про депозитарну систему України», регулюючи окреслену сферу суспільних відносин, застосовується і до відносин щодо обігу цінних паперів у формі електронних рахунків. Закон «Про авторське право і суміжні права», регулюючи окреслені відносини, застосовується і до цифрового середовища, у якому ці права здійснюються.

Таким чином, є усі підстави стверджувати про формування нової комплексної галузі законодавства – Право інформаційних технологій, ІТ-право. Безвідносно до назви, яка обирається для позначення такої галузі виключно з естетичних та функціональних міркувань, можливо стверджувати про безперечний факт її існування.

Ураховуючи віртуальність простору, у якому проявляються відносини між різними суб'єктами, поєднання у цьому просторі високих технологій з чисто прагматичними прагненнями, приватність пересічних користувачів та інші особливості потрібно визначитися з певними засадничими положеннями функціонування у ньому. Такі засади можуть закріплюватися Кодексами поведінки. Наприклад, відповідно до ст. 16 Директиви про електронну комерцію [1], назва якої «Кодекси поведінки», держави-члени та Комісія заохочують: розробку кодексів поведінки на рівні Співтовариства торговельними, професійними та споживацькими об'єднаннями чи організаціями; доступність цих кодексів поведінки в електронному вигляді на мовах держав Співтовариства; розробку кодексів поведінки в сфері захисту неповнолітніх та людської гідності.

Держави-члени та Комісія заохочують залучення об'єднань та організацій, що представляють споживачів, до розробки й імплементації кодексів поведінки, які становлять сферу їх інтересів.

Засади ІТ-права. Оскільки йдеться про приватно-правову основу ІТ-права, то засади цивільного законодавства, викладені у ст. 3 ЦК України, однозначно поширюються і на нього. Ураховуючи специфіку функціонування відносин у цифровому середовищі, можливо виділити такі особливі засади, що можуть лягти в основу ІТ-права:

– **неприпустимість зловживання технічними знаннями, засобами для досягнення особистих інтересів у сфері ІТ-права.** Адже у цифровому середовищі взаємодіють різні суб'єкти з різним рівнем технічних знань про його функціональні можливості: діти як користувачі різних програм та професіонали, що розробляють комп'ютерні програми та здійснюють технічне обслуговування світової павутини. Жодна особа, незалежно від рівня її технічних, спеціальних знань у сфері цифрових технологій не може використовувати ці знання на шкоду іншому, для досягнення власних корисливих цілей чи з іншою недобросовісною метою. На сьогодні уже сформовані певні правові підходи, спрямовані на подолання таких негативних явищ у цифровому середовищі як кіберзлочинність, «чорні» хакери, використання різних електронних аналогів грошей, поширення вірусів у різних формах з метою нанести шкоду конкретним приватним власникам, юридичним особам, державним інституціям та навіть цілим державам тощо.

– **повага до результатів інтелектуальної праці, використовуваних у цифровому середовищі.** Саме цифрове середовище є глобальним світовим простором, у якому використані найкращі здобутки людського розуму. Відтак будь-яке використання розміщеної інформації має бути усвідомленням того факту, що це – результат чужої праці. Автор має право на винагороду, крім випадків вільного використання твору з дозволу автора. Чи то йдеться про комп'ютерні програми та інші види програмного забезпечення, чи то про об'єкти авторського права.

– **неприпустимість зловживання цифровим середовищем для поширення заборонених світовою спільнотою ідей** (фашизму, розпалювання расової, релігійної та інших форм людської ворожнечі, порнографії тощо). Мірилом поведінки є власна культура кожного. Відтак під відповідальність конкретної особи у цифрову мережу викладаються різні фото, інформаційні блоги тощо. У разі неправомірності у діях таких суб'єктів, все можна оскаржити до суду. Але кожен і усі разом мають усвідомлювати міру власної відповідальності один перед одним і перед усіма за «засмічення» цифрового середовища. Таке віртуальне «засмічення» може мати більш негативний та згубний вплив на людину, ніж видимі правопорушення в екологічній чи інших реальних сферах;

– **соціальна довіра** – важлива засада функціонування цифрового середовища, адже на стадії формування відносин (правовідносин) суб'єкти мають мінімум уявлень один про одного. Такі уявлення формуються без фізичного контакту на основі інформації, яку особа пропонує самостійно або в силу законодавчих вимог. Але фізична взаємодія з її незначними на перший погляд жестами (вираз обличчя, потиск руки, характер погляду) складають враження та впливають на прийняття рішення більше, ніж дотримання формальних правових приписів. Тому готовність до співпраці у цифровому

середовищі передбачає певний рівень соціальної довіри до контрагента (сторони договору чи друга в соцмережі).

Ці та можливо інші засади можуть лягти в основу Кодексу етичної поведінки у цифровому середовищі. Такі засади мають свідомо сприйматися усіма зацікавленими сторонами. Адже навіть у разі законодавчого закріплення юридичної відповідальності за їх порушення не виникає.

Для цієї галузі притаманні низка особливостей, що зумовлені специфікою сфери її застосування. Це, насамперед:

1. Особливістю ІТ-права є його наднаціональний, транскордонний характер. Тому застосування норм національного законодавства у цифровому середовищі може бути ускладнене іноземним елементом. Відтак при укладенні відповідних договорів виникають питання юрисдикції, колізій законодавчого регулювання тощо.

2. Відносини у цифровому середовищі піддаються дії різних соціальних регуляторів (морально-етичні норми, звичаї тощо), право лише один з них.

3. Прагнення до уніфікація національних правових підходів у цифровому середовищі та вироблення однакових правил для усіх, адже цифрове середовище – одне на усіх, незалежно від національності, громадянства, місця проживання.

4. Вагомий вплив технічного рівня знань та здобутків кожного суб'єкта зокрема, держави, людства загалом на функціонування цифрового середовища та культуру відносин у ньому.

5. Анонімність користувачів у мережі Інтернет, що створює психологічну ілюзію «широких можливостей» та відсутність усвідомленої персональної відповідальності за різні прояви користування цифровим середовищем.

Для національного ІТ-права як комплексної галузі законодавства, окрім зазначених універсальних особливостей, притаманна специфічна побудова. Адже ІТ-право чітко не структурується за інститутами та немає узгодженої системи зовнішнього прояву. Його структура – це відсутність структури. Як галузь законодавства воно включає:

– міжнародні правові документи, що стали невід'ємною частиною національного законодавства;

– національні нормативні акти, що застосовуються виключно для регулювання відносин у цифровому середовищі (закони та підзаконні акти);

– національні нормативні акти, що регулюють будь-яку сферу суспільних відносин з урахуванням особливостей їх функціонування у цифровому середовищі (закони та підзаконні акти).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію): Директива Європейського парламенту та Ради ЄС від 08.06.2000. № 2000/31/ЄС / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_224